

УДК: 330.341.1 : 664 (477)

Дерій Ж.В., Завгородня Н.В.

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ІСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті розглядаються питання транспарентності інноваційної діяльності харчової промисловості, пропонуються методи її підвищення за допомогою розширення переліку, періодичності та форматів інформації, що дає можливість більш відкрито та на паритетних починаннях формувати або розвивати інноваційну діяльність у харчовій промисловості.

Ключові слова: інноваційна діяльність, харчова промисловість, транспарентність, продукція, інформаційна прозорість.

Постановка проблеми. За умов зростаючої мобільності досвідчених та професійних спеціалістів, збільшення частки задіяних працівників у харчовій промисловості, які отримали вищу освіту, твердження про те, що підприємства харчової промисловості мають генерувати ідеї та власними силами доводити їх до етапу комерціалізації, трансформувалося під впливом концепції відкритих інновацій. Більшість підприємств активно використовують цю позицію для пошуку перспективних ідей поза своїми межами, а також для розміщення власних проектів ззовні. Успішні приклади застосування цієї концепції, а також ризики і застереження, з якими стикаються підприємства в ході введення нових інновацій, можуть бути враховані при впровадженні своїх моделей відкритих інновацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні проблеми, пов'язані із значною роллю інноваційної діяльності в економічному середовищі, завжди цікавили економістів. У сучасній теорії і практиці питання інноваційної діяльності висвітлені в працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців: І.Т. Балабанова, І.А. Бланка, В.В. Бочарова, М.П. Бутка, О.І. Волкова, В.М. Гейця, А.В. Гриньова, С.О. Гуткевич, Ж.В. Дерій, П.Ф. Друкера, С.М. Ілляшенко, В.П. Ільчука, Н.В. Краснокутської, Т.В. Майорової, А.М. Марголіна, А.В. Мертенса, П.П. Микитюка, С.В. Онишко, А.А. Пересади, А.В. Сурина, Р.А. Фатхутдінова, В.Г. Федоренко, М. Хучека, Д.М. Черваньова, А.В. Череп, В.Я. Шевчука, С.М. Шкарлета, Й.А. Шумпетера, Б.М. Щукіна та ін.

Наукові проблеми економіки харчової галузі та діяльності харчових підприємств досліджували П.П. Борщевський, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковський, І.О. Іртищева, Д.Ф. Крисанов, П.М. Купчак, П.В. Осіпов, В.В. Прядко, М.П. Сичевський, Т.В. Стройко, Н.Т. Шадура-Никипорець, Л.Г. Чернюк та інші українські вчені. Проте, незважаючи на

значні напрацювання науковців цього напрямку дослідження, невизначеними є особливості впливу зовнішніх факторів формування інноваційної діяльності у харчовій промисловості України.

Метою статті є узагальнення сучасних закономірностей інноваційної діяльності у харчовій промисловості в системі міжнародного співробітництва на основі транспарентних інновацій та виявлення особливостей їх використання на території України.

Виклад основного матеріалу. Під транспарентністю економічних суб'єктів прийнято розуміти інформаційну прозорість (від англ. transparent – прозорий) або гласність, публічність середовища, в якому знаходиться суб'єкт та надає всім зацікавленим сторонам необхідну їм для прийняття раціональних рішень інформацію у відкритій, повній, своєчасній і зрозумілій формі. У ширшому розумінні транспарентність означає наявність ефективних комунікацій та взаємодії між керівництвом, з одного боку, та акціонерами, кредиторами, засобами масової інформації, іншими ринковими агентами і навіть суспільством у цілому – з іншого. Відкритість базується на кількості інформації, що надається суб'єктом, а транспарентність — на її якісних характеристиках, таких, як зрозумілість, доречність, достовірність, змістовність, суттєвість.

Транспарентність в сучасних умовах визначається як одна з теоретичних умов ефективності вільного ринку харчової промисловості. У сучасній економіці прозорість виступає провідним елементом стратегії суб'єкта харчової промисловості та її зв'язків із зацікавленими сторонами.

Інноваційна діяльність є невід'ємною складовою виробничо-господарської діяльності підприємства харчової промисловості, зорієнтованою на оновлення і вдосконалення його виробничих сил і організаційно-економічних відносин. Вона спрямована на створення і залучення із зовнішнього середовища таких інноваційних процесів, які б могли значно підвищити рівень конкурентоспроможності, сприяли б зміцненню ринкових позицій та забезпечували перспективу розвитку. Але низька інноваційна активність українських підприємств харчової галузі обумовлена такими причинами:

© Дерій Жанна Володимирівна, д.е.н., доц., зав.каф. теоретичної та прикладної економіки, Чернігівський національний технологічний університет, Jannet_d@ukr.net

Завгородня Наталія Володимирівна, аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки, Чернігівський національний технологічний університет

- фрагментарність, непослідовність і незавершеність економічної трансформації;
- орієнтація економіки на інвестування розвитку виробництв, а не на активізацію інноваційної діяльності;
- відсутність розвиненої інноваційної інфраструктури;
- орієнтація на імпорт високотехнологічного устаткування, недостатня увага до розвитку власного науково-технічного потенціалу;
- відсутність кваліфікованого управління інноваційними процесами, спрямованого на підвищення якості харчової продукції, отримання конкурентних переваг;
- недосконалість інструментів правового регулювання інноваційної діяльності [1].

Наслідком цього є неспроможність державних органів управління своєчасно здійснювати необхідні структурні зміни в харчовій промисловості, що поглиблює технологічне відставання України від розвинених країн.

Очевидне зниження інноваційних можливостей у харчовій промисловості в той час, коли навколо багато перспективних ідей, призвело до того, що спосіб, за допомогою якого суб'єкти харчової промисловості знаходять нові ідеї та виходять з ними на ринок, зазнає суттєвих змін. Модель закритих інновацій, вихідним пунктом якої є впевненість у тому, що суб'єкти харчової промисловості мають генерувати ідеї, створювати на їх основі споживчий продукт, виходити з ним на ринок та займатися його розповсюдженням і фінансуванням лише за рахунок власних ресурсів, змінилася моделлю відкритих інновацій. Порівняння принципів закритих та відкритих інновацій наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Принципи закритих і відкритих інновацій в харчовій промисловості

<i>Принципи закритих інновацій</i>	<i>Принципи відкритих інновацій</i>
1. Талановиті люди, що працюють у галузі харчової промисловості, працюють на нас.	1. Далеко не всі талановиті люди працюють на нас. Ми повинні взаємодіяти з талановитими людьми, які діють як на нашому суб'єкті харчової промисловості, так і за його межами.
2. Щоб отримати прибуток, ми повинні самостійно здійснити відкриття, розробити його до рівня продукту та довести до кінцевого результату.	2. Значну цінність можуть створювати зовнішні та внутрішні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, щоб отримати частину цієї цінності.
3. Якщо ми здійснили відкриття самостійно, то можемо першими вийти з ним на ринок.	3. Нам не обов'язково самим проводити дослідження, щоб на основі їх результатів отримати прибуток.
4. Суб'єкт харчової промисловості, який виводить відкриття на ринок першим, – перемагає.	4. Створення більш досконалої моделі інноваційних процесів харчової промисловості важливіше, ніж вихід першими на ринок.
5. Якщо ми самостійно створимо більшу кількість кращих ідей, ми перемаємо.	5. Якщо ми найкращим чином скористаємось внутрішніми та зовнішніми ідеями, ми перемаємо.
6. Ми повинні добре контролювати нашу інтелектуальну власність, щоб конкуренти не скористалися нашими ідеями з прибутком для себе.	6. Ми повинні отримувати прибуток від використання іншими нашої інтелектуальної власності, і ми самі повинні купувати інтелектуальну власність у інших, якщо вона відповідає нашій бізнес-моделі.

Джерело: сформовано автором за даними [2].

Процес пошуку інноваційного рішення в харчовій промисловості відбувається в три етапи:

- 1) внутрішня програма – пошук рішення в самій компанії;
- 2) стратегічні інноваційні партнери – пошук рішення серед постачальників та зовнішніх дослідницьких партнерів;
- 3) світ – пошук рішення за допомогою відкритих мереж [3].

Забезпечення прозорості в оприлюдненні інформації, що стосується змін в економічній політиці суб'єктів харчової промисловості, є однією з вимог імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Такі

норми дозволяють зацікавленим сторонам коментувати проекти актів законодавства, запитувати та отримувати інформацію щодо будь-яких заходів загального застосування, які є запропонованими або чинними, та про те, як вони застосовуватимуться, а також забезпечують належний процес ухвалення рішень для ефективної діяльності.

Планування дій не зовсім ефективно здійснюється органами влади, в тому числі і відповідальними за реалізацію економічної політики в галузі харчової промисловості. Брак інформації негативно впливає на стан інноваційного розвитку харчової промисловості,

оскільки різкі зміни у законодавстві (у першу чергу у податковому) підвищують підприємницькі ризики та не дають змоги вчасно перелаштуватися на нові правила з мінімальними втратами [4].

Активність інноваційної діяльності у харчовій промисловості прямо пов'язана з фінансовим станом підприємств, оскільки на сучасному етапі фінансування інновацій більш як на 75 % здійснюється за рахунок власних коштів підприємств, що, з одного боку, зменшує навантаження на бюджет країни, а з іншого – зумовлює недостатність коштів для забезпечення вимог науково-технічного прогресу. Технологічна відсталість низки галузей харчової промисловості України обумовлює низьку продуктивність праці, високу ресурсо- і енергомісткість продукції. Таким чином, поряд зі створенням власних технологій, необхідне залучення сучасних зразків, розроблених в інших країнах, та їх швидке освоєння. У зв'язку з цим дуже важливо створити умови для розгортання інноваційних процесів [5]. Поряд з галузевими трансформаціями у харчовій промисловості, на зрушення у вартісній структурі виробництва харчових продуктів значною мірою вплинули:

— різношвидкісне підвищення відпускних цін на різні види продукції;

— постійне оновлення асортименту продовольчих товарів, яке супроводжувалося «вимиванням» дешевших продуктів та їх заміною на якісніші та за підвищеною ціною;

— збільшення обсягів експорту вітчизняної продукції, а особливо – тими підприємствами, що використовують сучасні технології виробництва, впровадили системи управління якістю та сертифікували їх у міжнародних центрах сертифікації;

— розширення випуску інноваційної продукції та кількості підприємств, які отримали статус «інноваційних» або наближаються до цього [6].

У сучасному світі показники інноваційної діяльності все більшою мірою стають визначальними при оцінці економічного рівня держави. Провідні промислово розвинені країни розробляють та здійснюють інноваційні програми у пріоритетних наукових та технологічних напрямках, тобто, по суті, у напрямках, які здатні забезпечити високі норми прибутку. Для України, яка має велику кількість харчових промислових підприємств, які працюють за застарілими технологіями, та виробляють не конкурентоздатну на світовому ринку продукцію, технічне переозброєння та реконструкція є реальними можливостями для досягнення кращих світових стандартів у випуску продуктів харчування [7].

Інноваційна діяльність у харчовій промисловості України позначається нестабільністю, недостатньою збалансованістю фінансових джерел, відсутністю чітко визначених пріоритетів, що вимагає заходів на державному рівні, а також на рівні кожного окремого суб'єкта господарювання харчової промисловості. В той же час в Україні спостерігається загальносвітова тенденція зваженого підходу до використання інновацій для пошуку нових ідей. Занадто високий рівень відкритості може негативно вплинути на довготривалий успіх компанії в інноваційній діяльності, оскільки може привести до втрати контролю та ключових компетенцій. В ході співпраці з зовнішніми джерелами ідеї стають на шлях використання концепції відкритих інновацій в харчовій промисловості.

Висновки. Отже, основним завданням кожного суб'єкта харчової промисловості є пошук правильного балансу між використанням концепції прозорості інновацій, за допомогою чого вони мають можливість використовувати всі доступні засоби для створення успішних продуктів та послуг швидше за своїх конкурентів, та побудовою власних ключових компетенцій і захистом інтелектуальної власності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дейнеко Л.В. Сучасний стан, проблеми та стратегія розвитку харчової промисловості України до 2011 року /Л.В. Дейнеко, Л.В. Старшинська, А.О.Коваленко, Е.І. Шелудько // Економіка промисловості України. – К. : РВПС України НАН України, 2003. – С. 127–135.
2. Чесбро Г. Открытые инновации. Создание прибыльных технологий / Г. Чесбро. – М.: Поколение, 2007. – С. 31-32.
3. Кір'якова М.С. Концепція відкритих інновацій та її використання транснаціональними корпораціями в Україні / М.С. Кір'якова, Є.Г. Панченко, // Стратегія розвитку України. – 2013. – № 1. – С. 155–163.
4. Міжнародний центр перспективних досліджень. / Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у торговельній та бюджетно-податковій сферах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/ivanovua/block-implementation-20160324>.
5. Товста Т.Л. Інноваційна активність діяльності підприємств харчової промисловості [Електронний ресурс] / Т.Л.Товста // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 628. – 327 с. – Режим доступу:http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Ekonomika/2008_628/51.pdf.
6. Крисанов Д. Ф. Інноваційний фактор розвитку харчової промисловості України / Д.Ф. Крисанов // Економіка України. – 2007. – № 4. – С. 71 – 81.
7. Стратегічний напрям інноваційного розвитку харчової промисловості / Ж.В. Дерій, Н.В. Завгородня // Ukraine –EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics. Engineering and Tehnologies.– Chernihiv : CNUT, 2016. – С. 117–122.

8. Роль людського потенціалу в підвищенні конкурентоспроможності підприємств АПК Чернігівського регіону / Ж. В. Дерій, Н. В. Завгородня // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2014. – № 2. – С. 87–91.

REFERENCES

1. Deineko L.V., Starshynska L.V., Kovalenko A.O., Sheludko E.I. Suchasnyi stan, problemy ta stratehiia rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy do 2011 roku // *Ekonomika promyslovosti Ukrainy*. - K. : RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2003. - S. 127-135.
2. Chesbro H. Otkrytye ynnovatsyy. Sozdanye prybylnykh tekhnolohiy / H. Chesbro. – M.: Pokolenye, 2007. – S. 31-32.
3. Kiriakova M.Ie. Kontseptsii vidkrytykh innovatsii ta yii vykorystannia transnatsionalnymy korporatsiiamy v Ukraini / Ie. H. Panchenko, M. Ie. Kiriakova // *Stratehiia rozvytku Ukrainy*. - 2013. - № 1. - S. 155-163.
4. Mizhnarodnyi tsentr perspektyvnykh doslidzhen. / Implementatsiia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS u torhovelnii ta biudzheto-podatkovii sferakh. / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.slideshare.net/ivanovua/block-implementation-20160324>.
5. Tovsta T.L. Innovatsiina aktyvnist diialnosti pidpriemstv kharchovoi promyslovosti [Elektronnyi resurs] / T.L.Tovsta // *Visnyk natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. – 2008. – № 628. – 327 s. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Ekonomika/2008_628/51.pdf.
6. Krysanov D. F. Innovatsiinyi faktor rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy // *Ekonomika Ukrainy*. – 2007. – No 4. – S. 71 – 81.
7. Stratehichniy napriam innovatsiinoho rozvytku kharchovoi promyslovosti / Derii Zh.V., Zavhorodnia N.V. // *Ukraine –EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics. Engineering and Tehnologies.*– Chernihiv : CNUT, 2016. – S. 117-122.
9. Rol liudskoho potentsialu v pidvyshchenni konkurentospromozhnosti pidpriemstv APK Chernihivskoho rehionu / Zh. V. Derii, N. V. Zavhorodnia // *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriia : Ekonomichni nauky*. - 2014. - № 2. - S. 87-91.